

je še, da bi se v takih krajih, kjer se malokterikrat kaj sená pridela, naredili zavodi, kateri bi imeli nalogo, take gozde izrežati, za ktere so sposobni hrasti, bresti, gabri in jeseni. (Dal. prih.)

Národno - gospodarske stvari.

0 odpisu cesarskih gruntnih davkov.

Iz Notranjskega 26. avgusta.

„Novice“ so že v svojem 28. listu nam naznanile veselo novico, da je kranjski deželi na gruntih davkih blizo 70.000 gold. za 1869. leto odpisanih.

Že je minulo 6 tednov od omenjenega naznanila; al c. k. davkarije tû še niso nikomur dotičnega zneska odpisale, marveč tirjajo dotekle in zastale davke s sekucijo in rubežnijo!

Naj bi sl. deželni odbor in naši poslanci se pognali za to, da se nam dotični zneski ne le za 1869. leto, ampak tudi za 1870. in 1871. leto kmalu odpišejo, in da se vprihodnje to pri začetku leta tako dolgo godi ter nam s tem pretežko butaro polajšuje, ki nas silno tare, dokler se ne izvrši nova zemljiška cenitev in se nam v pravični meri davek ne odmeri.

Mi smo pa posebno letos temveč usmiljenja vredni, ker nas je v več občinah nesreča po toči, povodnji in ognji zadela, ki nam je veliko siromaštvo naklonila!

Res! prav čudno je to, da se zadržuje vresničenje preblage cesarjeve volje o odpisu cesarskih davkov in da je treba, od leta do leta za to pri gospôskah beračiti! Vsaj je vendar že davno dognano, da je dežela naša proti drugim deželam z gruntnimi davki preobložena in pa tudi od presvitlega cesarja je že davno izrečeno, naj se deželi zatega del breme polajša!

Naj se tedaj nemudoma vresniči volja milostljivega cesarja in enkrat za vselej določi, koliko da se ima zaradi preobloženja gruntne davka celi deželi, in koliko posamesnim posestnikom odpustiti, da vsakdo vé, pri čem da je.

Podučne stvari.

Kaj bi jaz storil, ako bi fajmošter na kmetih bil.

„Čudne so te besede!“ — bo morebiti kdo izmed prečastite naše duhovščine rekel, čitaje napis temu članku.

Jaz pa mislim, da prebravši sledeče vrstice, se nihče več ne bode čudil, ampak mi pritrdil, da nisem nič neumnega pisal. —

Duhovni gospod na kmetih, če ga ljudstvo spoštuje, je središče, kjer si staro in mlado poduka ne le za dušno srečo, temuč tudi za posvetni blagor dobrega sveta išče; on je pribežališče, kamor ljudje najraje hodijo potožit svoje reve, pomoči iskat. In to je tudi čisto naravno. Duhovnik, in zlasti ta, ki je za dolgo časa ali celó do smrti svoje navezan na svojo faro (in to je fajmošter), je s farani blizo tako zvezan kakor je zvezan oče s svojo rodovino; od tod tudi in prav po pravici že od starodavnih časov imé njegovo „gospod oče“.

Po vsem tem je tedaj fajmošter več kot samo dušni pastir; on more biti tudi najboljši svetovalec o posvetnih (telesnih) zadevah, ki se tičejo blagostanja faranov njegovih. Duša človekova, dokler živi, je vezana na telo njegovo; kdor pa je prijatelj človeštva, temu mora biti skrb za oboje; vsaj je od zdravega telesa tudi večkrat odvisna sreča duše, in če od

človeka odvrneš revščino in siromaštvo, odvrneš mnogo duševnih bolezni, pregreh in hudodelstev.

Časi so pretekli, ko se je mislilo, da duhoven ni za družega nič kakor za to, da gré ljudém vsak dan sv. mašo brat, v nedeljo in praznikih pridigovat, popoldne krščanski nauk učiti, farane spovedovat, poročati in v sv. olje devat. Da bi to edino njihovo opravilo bilo, to res tudi nemškutarji zahtevajo dandanes od njih, kajti hud trn jim je v pēti, ako se duhoven zaveda državljana, in ker vsa bremena državljanska nosi, ako se poslužuje tudi vseh pravic državljanskih. Gosposkam naj bi služil, davke naj bi plačeval itd., al — sicer naj bi molčal v vseh posvetnih zadevah; to samo, mislijo liberalci, bodi duhovnom državljansko pravo. A vendar še misijonar, ki gré divjakom sv. vero pridigovat, opravi le malo, ako jih ne podučuje tudi v kmetijskih in drugih zadevah in si ravno s tem zaupanje nabira, ko ljudje taki vidijo, da jim je to in uno, kar jih misijonar uči, na korist in srečo, ktero z roko zagrabijo.

In pri kom družem morejo naši kmetje v posvetnih zadevah največ dobiti dobrih svetov, izgledov pri kmetijstvu, sadjereji itd., kakor pri duhovnih gospodih? Redki so taki uradniki, pri katerih dobi kmet, česar išče. Žalibog, da tudi imamo le malo takih grajščakov, ki imajo srce do svojega naroda in ki obdelujejo svoja posestva tako, da so izgled kmetu. Imamo res nektare rodoljubne gospode take, ki so pravi očetje svoji okolici z besedo in djanjem, al, kakor smo rekli, malo malo jih je. In zdaj nam ostanejo še šolski učitelji po kmetih, potem smo pa pri kraji. Al šolski učitelji so pogostoma siromaki, in če tudi prav dobro voljo imajo, nimajo toliko vpliva do ljudstva, ker so mu dosehal zaradi plače še preveč odvisni.

In tako smo prišli do tega, da vidimo, da duhovščina največ more koristiti narodu našemu na kmetih.

„Pa kaj neki imaš na srcu, da tako dolgo čenčaš, pa še ne poveš, kaj hočeš?“ me bode zavrnil ta ali uni gospod.

Brž brž in na kratko bom dal odgovor na vprašanje, ktero stoji na čelu tega sestavka.

Mnogo je posvetnih reči, na kar bi jaz delal, ko bi bil duhoven in še posebno ko bi bil fajmošter. Al dve reči bi posebno bile, od katerih bi ne odjenjal, dokler ju nisem dognal pri vsakem kmetu, ki je moj faran — in te ste:

vsak gospodar bi moral zavarovan (asekuriran) biti, in vsak gospodar moral bi imeti pametno narejeno gnojišče.

„Tedaj to je, na kar se je pripravljalo s tako dolgim predgovorom?“ — mi poreče ta ali uni.

To, to je neprecenljive važnosti za blagostan kmeta.

Kar imamo vžigalne klinčke, kar se tobaka in cigár pokadí na milijone, in kar je čedalje več hudobnih ali pa nemarnih ljudi, imamo vsako leto še več požarov kakor smo jih imeli poprej, ko jih je tudi že preveč bilo. In če pogorí zdaj ena, zdaj druga vas, Bogú bodi potoženo, zmirom se sliši: pomagajte, revščina je strašna, ker le eden ali dva sta bila zavarovana, pa še ta ali uni ni plačal tarife zadnje leto! — Ne bom pa razlagal nesreče požarov; kdor sam tega ne čuti, temu bi tudi vsa moja pridiga nič ne pomagala! Kdor pa z menoj pozná nadloge pogorelcev, ta ne bode popred miroval, da vsak gospodar, ki je v njegovi fari, je zavarovan.

Vem, da ko pridem k temu ali unemu, bode mi rekel: „vsaj bi rad, pa ne morem“. Čeravno je to laž, ker par goldinarjev si vsak — lahko ali težko — odtrgati more, da brez skrbi zaspi, da drugo jutro ne bode na beraški palici, vendar bi se ne hudoval nad

njim; pustil bi ga, pa prišel čez teden spet: „no, Jernej ste se premislili zaradi asekuracije?“ Tako bi ga nadlegoval teden za teden, in posebno ko bi slišal, da je tu in tam gorelo, in vzlasti v takem času, ko je svojega pridelka kaj prodal. Tako bi obhodil hišo za hišo, vas za vasjo, ki je v moji fari, hudoval ne bi se nikjer, le z lepo pa dosledno bi pritiskal, in oznanil v cerkvi po pridigi vesele novice, da ta in ta se je zavaroval — in sto goldinarjev stavim na en krajcar, da v enem ali dveh letih imam vse svoje farane zavarovane. In sladka zavest, da družba sv. Florijana je v moji fari prva družba, delala bi me ponosnega, ponosnega zato, ker svoje farane varujem beraške palice. —

Drugo pa je, da v moji fari bi vsak gospodar, ki ima živino, moral imeti pametno gnojišče. Že od nekdanj velja pregovor, da „gnojišče je zlata jama kmetu“. Žalibog! da gospodarji to resnico tako malo poznajo in da ne vedó, kako po navadnih neumnih gnojiščih zapravljajo rž, pšenico, zelje, krompir in vse drugo, čemur se gnojí, ako ne vedó, rodovitne moči, ki je v gnoji, skupaj držati, ampak dadó gnojico odtekat se po dvorišču, ali da solnce gnoj prepeka, voda ga spira itd. Na sto in sto goldinarjev gré gnojne moči v vsaki vasi čez leto in dan na zgubo! Tù se lahko reče, da se svitle sreberne dvajsetice zametujejo, potem pa kmetijstvo peša in peša vsako leto bolj.

Ko bi jaz tedaj fajmošter bil, prvi bi si napravil pametno gnojišče, kakor so jih „Novice“ že večkrat učile napravljati in za ktere celó družba kmetijska denarno podpora delí. Naprava dobrega gnojišča se opira na znanstvo kemije, ktere ga ne moremo zahtevati od kmeta; al lahko je vsacemu gospodarju dopovedati tega znanstva toliko, da bode prav dobro razumel, da po neumno napravljenem gnojišču zgublja kmetovalec vsako leto veliko pridelka, po umno napravljenem pa vsako leto bogatejši postaja. Že v starodavnih časih so gospodarji gnoj imenovali „dušo“ kmetijstva, to je, kakor človek umrje, ko život njegov duša zapusti, tako gine in pogine polje, ko mu pomanjkuje gnoja, to je, dobrega gnoja, ne pa prazne stelje. V dobro narejenih gnojiščih leži tedaj velik zaklad („šac“) zakopan kmetu. Kdor tedaj ta zaklad vzdigovati kmeta uči, ta mu je velik velik dobrotnik.

Zato bi jaz, ko bi fajmošter bil, naredil si dobro gnojišče prvi, in potem ne bi dal mirú faranom svojim, da bi zaporedoma vsak si naredil tako gnojišče. Vsaj stroški so tako majhni, da se nihče izgovarjati ne more, da ne more. Al tudi tù bi le z lepo besedo ravnal in desetkrat bi prišel, če bi devetkrat nič ne opravil. Vsaj še kapljica izvotli trdi kamen, če le zmirom na-nj pada.

In fajmošter, kateri, ko mu zadnja ura pride, more o sebi reči, da je zvesto opravljal dušno pastirstvo, pa da tudi to more reči: v moji fari so vsi gospodarji od prvega do zadnjega, zavarovani, in vsak kmet ima pri hiši svoji umno napravljen gnojišče, zadovoljno se bode ločil od svojih faranov, kajti blagoslovili bodo njegov spomin in hvaležni mu stavili spominek z besedami: Tu počiva veliki naš dobrotnik!

Nekdo, ki obžaluje, da ni fajmošter.

Črtice o umetnostih.

Z omiko človeško vred napredovale so tudi različne umetnosti, in stanje njihovo bilo je za zgodovinslovcu vselej glavna stvar, po kateri je izvedel napredek tega ali unega ljudstva.

Juterne dežele so začele s stavstvom ali staviteljstvom (Baukunst). Delo je bilo večkrat čudovito, a brez vse lepote mere. Kipotvorstvo (Bildhauerei) ali šulptura, kjer se je takrat prikazalo, ni izrazovalo čiste človeške podobe in kazalo se le kot temen začetek prave umetnosti. Podobo človeško najdemo pri Indijancih kot nespodobo, kot spako, pri Egipčanih pa združeno z živalsko podobo. To nam kaže, da ljudstvo takrat še ni poznalo velike prednosti človeka memo živali, da je še zmirom zeló nizko, nespametno mislilo o tem, kaj prav za prav je človek.

Bolj olikano, da! celó dovršeno najdemo staviteljstvo pri Grkih. Prvikrat tù stopi čista človeška podoba pred nas. Grki so dali vsaki stvari, kar je njeno bilo, in tako tudi živali. To pa popred pri Egipčanih ni bilo. Grki so človeštvo dobro razumeli, in zato tudi za „krono stvarjenja“, to je, za človeka čisto podobo našli. Žival so spoznali kot dar, ki naj se bogovom prepusti.

Kristijanstvu pa vse to ni več zadostilo; ono je zahtevalo več, — in slikarija (malarija) stopi zdaj na oder. Kipotvorstvo, ktero je pri Grkih cvetelo, ni zadostovalo več; um človeški začel je rabiti barve, lično senco, da je tako svet v njegovi ljubezni in žalosti pred oči stavil. Sicer so v tej umetnosti že tudi Egipčani nekaj pričeli, al kaj so bila njihova dela v slikariji? — družega nič, nego — po domače rečeno — prava „packarija“! Obsenčja (Schattirung), obvidnosti (Perspective), da! še celó izraza o obliči niso poznali.

Kot najlepša umetnost prikazala se je pozneje glasba ali muzika. Ona je najviši izraz človeškega uma; ona je, ktera nas k Stvarniku povzdigne. Versko čutstvo postalo je po glasbi globokejša, trdnjša.

Iz zgodovinskih teh črtic se razvidi, da staviteljstvo je moralo umakniti se kipotvorstvu, to pa zopet slikarstvu, ktero je v srednjem veku doseglo svojo najvišjo stopinjo. Slikarstvo vendar pa je prekosila glasba, ktera oživlja dušo in nam jo v pravi podobi pokaže.

Poezija ali pesništvo najde posebno pri glasbi rodovitno polje. Poezija se prav za prav ne obrača po posamesnih umetnostih; ona jih le zmirom sprejema, in je po takem zeló stara, a tudi najnovejša umetnost.

Na kratko rečeno se tedaj kaže, da so umetnosti se začele s stavstvom, ktero je rodilo kipotvorstvo in to potem slikarstvo, vrhunec pa je umetnost dosegla v glasbi. Ta je tedaj zadnja beseda vseh umetnosti, kakor je smrt zadnja beseda življenja.

J. Zima.

Národne stvari.

Naši dosedanji časi in tujčeva pa tudi naša pēta.

Slovani in tedaj tudi mi Slovenci smo že veliko pretrpeli na svetu, čeravno smo veja orjaškega drevesa.

Po veliko sto in sto letih se nam avstrijskim Slovanom prikaže jutranja zarja; prikazala se je l. 1848. milost našega svitlega cesarja Ferdinanda I., ki je kmeta rešila težkega jarma gruntnege podloštva in nam obljubil tudi druge narodne pravice. Al žalibog, kmalu se je spet politično nebo zatemnelo in nam marsiktere hude nasledke prineslo, ki jih še zdaj čutimo. Pa kakor po dežji in hudem vremenu spet lepo gorko solnce sije, tako spet kaže se čas, da zasiže solnce ravnopravnosti tudi pred prag slovenskega naroda; cesar Franc Jožef hoče mir napraviti med narodi. Zdaj pa ne držimo križem rok, tirjajmo povsod naravnost